

SZEMLE

CRUSADES. VOLUME 12.

(Published by Ashgate for the Society for the Study of the Crusades and the Latin East. Edited by Benjamin Z. Kedar, Jonathan Phillips and Jonathan Riley-Smith, with Nikolaos G. Chrissis. Burlington, VT: Ashgate, 2013. 339 o. ISSN: 1476-5276, ISBN 978-1-4724-08999-0)

A Magyarországon sem ismeretlen tudományos társaság, a *Society for the Study of the Crusades and the Latin East* (SSCLE) világszerte közel félezer tagot tömörít, s a tág időbeli határok közötti (1095–1798) keresztes háborúk évszázadainak, elsősorban az első évszázadokra koncentrááló kutatását és az eredmények konferenciákon, kötetekben való közzétételét tűzte ki céljául. A négyévenként rendezett nagy nemzetközi konferenciák anyagát is megjelenteti, legutóbb a 2008-as avignoni konferencia-kötet látott napvilágot.¹ A szervezet támogatásával jelent meg a budapesti Közép-Európa Egyetemen megrendezett nemzetközi konferencia kötete is 2001-ben.² Az Ashgate gondozásában sorakozó éves periodika tucatnyi kötete a lehető legszélesebb tematikában, többek között politikatörténet, egyháztörténet, hadtörténet, régészet szempontjaival tárgyalja Skandináviától a Közel-Keletig a keresztesekkel kapcsolatba hozható témákat. A korábbi művekből elég, ha II. Piusz pápának II. Mohamedhez írott levelét tárgyaló tanulmányokra hívjuk fel a figyelmet, hiszen a témát Magyarországon Szörényi László is bemutatta.³

A jelenlegi, 12. kötet első tanulmányaiban a régészeti megközelítés szempontjai a meghatározóak. Piers D. Mitchell és Andrew R. Millard (University of Cambridge and Durham) a keresztes háborúk alatti migráció kérdését vizsgálja. Újszerű régészeti és antropológiai módszerekkel a temetőkben talált csontvázak fogazatában kimutatható oxigén és stroncium izotópok mérése alapján nem egyszerűen a bevándorolt és helyben születettek arányát becsülik meg, hanem még európai származási területekre is javaslatot tudnak tenni. A Jeruzsálemi királyság területéről való leletek azt valószínűsítik, hogy meghatározó volt a bevándorlók aránya (ami egyébként támogatja az írott források névsorainak tanúságát), ráadásul utódaik nyomait is alig sikerült azonosítani, ami azt mutatja, hogy nem maradtak helyben, hanem a latin uralom alatti területeken vándorolhattak tovább. Rabei G. Khamisy (University of Haifa) beszámolója a Felső-Galileában található Castellum Regis és (Mhalia) Mi'ilya település régészeti feltárása alapján a vár és a falu történeti s kronológiai kérdéseit, korábbi kultúrákhoz való viszonyát világítja meg. Pierre-Vincent Claverie (Assemblée National, Paris) írása a XII–XIII. századi szentföldi frank sírkő epigráfiai problémáit, rejtélyeit és feladatait tekinti át.

Adam M. Bishop (Université de Nantes) tanulmánya Usama ibn Munqidh (1095–1188) és a XII. századi keresztes jogról az írott források világába vezet át. A muszlim költő és diplomata élete végén íródott *Kitab* című művében a korabeli frank jogszokásokra vonatkozó reflexiók, sokszor anekdoták páratlan sora olvasható, amelyeket a szerző forrásértékűnek tekint, és azok jogi értelmezését nyújtja. Így a korabeli istenítéletekről (párbajok, vízpróba), zarándokok fosztogatásának büntetéséről szóló esetek fényt vetnek Fulkó király és a kíséretéhez kapcsolható Anjou joggyakorlat és a korábbi telepések közötti feszültségekre.

Mamuka Tsursumia (Tbilisi State University) a korabeli grúz seregben a Szent kereszt ereklje katonai jelvény funkcióját vizsgálja. A grúz hagyomány a kereszt megszerzését a IV. századig

¹ La Papauté et les croisades / The Papacy and the Crusades. Actes du VIIe Congrès de la Society for the Study of the Crusades and the Latin East / Proceedings of the VIIth Conference of the Society for the Study of the Crusades and the Latin East Crusades. Subsidia. 3. Ed. Michel Balard. Burlington, 2011.

² The Crusades and the Military Orders: Expanding the Frontiers of Medieval Latin Christianity. Ed. Zsolt Hunyadi and József Laszlovszky. Budapest, 2001.

³ Nancy Bisaha és Benjamin Weber tanulmányai az 1. és 7. kötetben. Szörényi László: Emlékbeszéd Mátyás királyról. In: *Új: Harmóniára teremtve. Tanulmányok Mátyás királyról.* Budapest, 2009. 63–78. o.

vezeti vissza, katonai és ceremoniális használata kétségkívül frank hatásra a XII. században, elsőként IV. Dávid uralkodása alatt alakul ki. Annak ellenére, hogy a jeruzsálemi ereklye az 1188-as hattini csatában elvész, Grúziában folyamatos marad katonai használata, csatákban való jelenléte, majd az uralkodói reprezentációnak is része lesz, s nyomai még XV–XVI. századi forrásokban is kimutathatók.

A társadalomtörténeti írások sorát Damien Carraz (Université Blaise Pascal-Clermont Ferrand 2) indítja, aki írásában azt vizsgálja, hogy a templomosok és a johanniták milyen szerepet tölthettek be a korabeli Nyugat (francia, ibériai, itáliai) és a Szentföld városi társadalmában. A szerző mellett érvel, hogy vidéki birtokaik mellett tudatosan törekedtek a városi társadalmakban is erős pozíciót szerezni – integrációjuk olyan jól sikerült, hogy e téren sok tekintetben megelőzték a kolduló rendeket. Elizabeth Lapina (University of Kent) a játékoknak, szerencsejátékoknak a szentföldi mindennapokban betöltött szerepét tárja fel korabeli írott források, képi ábrázolások és régészeti leletek alapján. A pénzben játszott játékokat a társadalom minden rétege élvezte, annak inkább korlátozására törekedtek. Részben elvi okokból, hiszen a nagyobb bűnök melegágyának tekintették, részben gyakorlati okokból, hiszen a keresztesek elviselhetetlen eladósodásához vezethetett, amire a keresztes kiváltság védelme sem vonatkozott. Judith Bronstein (University of Haifa) nem kevésbé izgalmas témát választott: a táplálkozás és az ételek XII–XIV. századi megítélését a templomos és johannita lovagrendben. A Szentföldön mindkét rend, miként további lovagrendek esetében, az ibériai félszigeten megfigyelhető a szerzetesi mértékletesség és a katonai feladatokhoz szükséges erőnlét fenntartása, a változatos táplálkozás biztosítása, valamint a mértékletesség és a böjti fegyelem betartása, a húsfogyasztás korlátozása közti feszültség. Az írás számtalan érdekes példát sorakoztat fel a szerzetesi szabályzatokból és az írott forrásokból, szembesítve azokat a korabeli szerzetesrendek napi gyakorlatával és elvárásaival.

Magyar szempontból sem érdektelen Martin Hall (Royal Holloway, University of London) tanulmánya John of Garland (Jean de Garlande, †1258) 1252-es keresztes epikus költeményéről, a *De triumphis Ecclesiae*ről. Ellentétben a bemutatott művel, annak szerzője jól ismert, a párizsi és toulouse-i egyetemek elismert nyelv- és retorika professzora, egyetemi tankönyvek szerzője. Művében megemlékezik a keresztes háborúkról, különösen a harmadikról és hetedikről, a dél-franciaországi eretnekek elleni hadjáratokról, s ami érdekes, a mongolok 1241–42-es európai hadjáratáról, külön is megemlítve Magyarországot (113.33–114.2). Annak ellenére, hogy a mű kiadása 1928-ban megjelent, s 2009-óta on line elérhető,⁴ terjedelmes volta és nyelvezete egy modern nyelvi fordítás megjelenéséig nehezen értelmezhetővé teszi. Robert Swanson (University of Birmingham) a husziták ellen induló, majd a franciák ellen vonuló angol keresztes hadjárat Canterbury egyháztartományban való meghirdetésének kérdéseivel foglalkozik, terjedelmes forrásközléssel az oxfordi *Bodleian, MS Tanner 165* kéziratból. Ennek Zsigmond magyar király révén ismét – ha nem is szorosabban véve – vannak magyar vonatkozásai, amire legutóbb Bárány Attila hívta fel a figyelmet.⁵

A kötetet záró tanulmányok a klasszikus hadjáratok időszakából kilépve Hódító Mehmed szultán idején (1451–1481) Ciprusnak a kor nyugati és keleti diplomáciai kapcsolataiba enged betekintést (Alexander Beihammer, University of Cyprus), ami egyúttal a magyar–oszmán kapcsolatok hátterében meghúzódó mediterrán erőegyensúly felborulását is jól mutatja. Juhan Kreem (Tallinn City Archives, Tallinn University), a livóniai Német Lovagrend XVI. századi, egyre világiasodó mentalitástörténetét vizsgálja a keresztes hagyományok és lovagi eszmények továbbélése szempontjából, különösen az 1501–1503-as livóniai–orosz háború után íródott *Schonne hysthorie* tükrében.

A köteteket terjedelmes szemle-rovat, valamint a társaság hírlevele, tagjainak rendkívül impozáns és hasznos irodalomjegyzéke zárja. Remélhető, hogy a *Crusades*-sorozat kötetei feltűnnek a hazai könyvtárak polcain is, s a hazai keresztes háború kutatás segédkönyveivé válnak.

Veszprémy László

⁴ *Johannis de Garlandia De triumphis ecclesiae*. Ed. Thomas Wright. London, 1856., internetes elérhető- sége: <https://archive.org/details/johannisdegarlan00johnuoft>

⁵ *Bárány Attila*: Angol keresztes hadjárat a husziták ellen: Henry Beaufort, Winchester bíboros püspöke és Zsigmond király kapcsolatai, 1427–1430. In: *Bárány Attila Pál, Laszlovszky József, Papp Zsuzsanna*: Angol–magyar kapcsolatok a középkorban. Gödöllő–Máriabesnyő, 2012. 2. k. 257–283. o.